

Шоколад. Книга 1

Про книгу

У маленькому французькому містечку — карнавал. І саме в цей час у ньому з'являються дві дивні особи — доросла й дитина. Віана Роше та її дочка Анук приїхали, щоб подарувати мешканцям міста небачену досі розкіш — цукерню. Місцевий священник обурений і ставить парафіян перед вибором — церква або шоколад.

Якби ж цукерки й шоколадки жінки, чиє волосся пахне вітрами далеких країв, не були такими смачними! Якби вона не вміла вгадувати, чого саме потребує кожен, хто заходить до її крамнички! Тоді у цьому містечку не сталося б стільки драматичних подій...

Відкрийте для себе рецепти щастя від Джоан Гарріс. Пориньте у світ шоколадної магії, і ви зрозумієте, що навіть за допомогою солодощів можна змінити життя — звісно, якщо ви маєте добре серце та гарні наміри.

ШОКОЛАД

Джоан Гарріс

Найголовніше
сховано
всередині

КСД

ШОКОЛАД

Joanne Harris

CHOKOLAT

A Novel

Джоан Гарріс

ШОКОЛАД

Роман

ХАРКІВ
2023 КСД

Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля»
2023

ISBN 978-617-15-0330-4 (epub)

Жодну з частин цього видання не можна копіювати або відтворювати в будь-якій формі без письмового дозволу видавництва

Електронна версія зроблена за виданням:

Перекладено за виданням:
Harris J. Chocolat : A Novel / Joanne Harris. — London : Black Swan, 2007. — 382 p.

Переклад з англійської *Володимира Полякова*

Дизайнер обкладинки *Аліна Белякова*

Гарріс Дж.

Г20 Шоколад : роман / Джоан Гарріс ; переклад з англ. В. Полякова. — Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2023. — 368 с.

ISBN 978-617-12-9938-2 (дод. наклад)

ISBN 978-0-552-99848-2 (англ.)

Чарівним вітром змін до маленького французького містечка завіяло чудову жінку та її маленьку дочку. Згодом Віана Роше відкриває на головній міській площі шоколадну крамничку, де готує чудові тістечка, запашну каву та головне — шоколад на всякий смак. Здається, ця дивовижна жінка здатна дібрати ключик до будь-якого серця, бо вона має чудовий дар — вгадувати потаємні бажання людей та усі печалі лікувати солодкими ласощами. Але тільки коли Віана зустрічає молодого цигана Ру, вона нарешті розуміє власні бажання...

УДК 821.111

© Frogspawn Ltd, 1999

© DepositPhotos.com / igorr1, jacquimartin, обкладинка, 2023

© Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», видання українською мовою, 2023

© Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», переклад, 2019

© Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», художнє оформлення, 2023

На спомин про мою прабабусю Марі Андре Сорен (1892—1968)

Подяка

Сердечна подяка усім, завдяки кому ця книжка народилася на світ: родині, за підтримку, турботу про моїх дітей та дещо сумбурну наснагу; Кевіну, за те, що вистраждав усю цю нудну паперову роботу; Анушці, яка подарувала цій книжці Пантуфля. Щиро дякую й моєму невтомному агенту Серафіні Кларк та редактору Франчесці Ліверсідж, а також Дженніфер Люїтлен, Лорі Фаунтен та всім-всім-всім працівникам видавництва «Даблдей», які були такі добрі до мене. Урешті-решт, хочу висловити особливу подяку своєму товаришеві по перу Кристоферу Фаулеру за натхнення.

1

11 лютого

Вівторок на Масницю

Вітерець нас пригнав сюди під саму Масницю. Вітер, не полютневому теплий вітер, сповнений гарячих масних ароматів смажених млинців, ковбасок і посипаних солодкою пудрою вафель, що пеклися на розпеченій плитці просто біля узбіччя... У повітрі, немов якась жалюгідна протиотрута від зими, вирували кружальця конфеті, сковзали по рукавах, манжетах і, зрештою, осідали в канавах. Люди юрбилися по обидва боки вузької центральної вулиці, охоплені лихоманкою захвату. Витягали шиї, тільки б углядіти оббитий кременем візок, за яким шлейфом розвівалися стрічки й паперові трояндочки. Анук — в одній руці жовта куля, в іншій іграшкова труба — ловить витрішки, стоячи між базарним кошиком і чудернацьким брунатним собакою невизначеної породи. Такі Масниці нам, мені та їй, не вдивовижу. У Парижі, перед минулим постом, ми спостерігали процесію із двохсот п'ятдесяти прикрашених візків, у Нью-Йорку — зі ста вісімдесяти, у Відні бачили два десятки оркестрів, марширували вулицями, бачили клоунів на ходулях, карнавальних ляльок із великими хиткими головами з пап'є-маше, дівчат у військовій формі, котрі спритно обертали в руках блискучі жезли. Але коли тобі шість, світ сповнений особливої чарівливості. Дерев'яний візок, поспіхом прикрашений позолотою й кременем, сценами з казок. Голова дракона на щиті, Рапунцель у вовняній перуці, русалка із целофановим хвостом, пряниковий будиночок — картонна коробка в глазурі з позолотою, чаклунка у отворі дверей, онде, тицяє пальцями з недоладними зеленими нігтями у гурт принишклих дітей... У шість років ти здатна осягати тонкощі, що через рік будуть уже поза твоїм розумінням. За пап'є-маше, сухозлотицею, пластиком вона поки ще бачить справжню чаклунку, справжні чари. Вона піднімає до мене обличчя. Її очі, синьо-зелені, як та земля, що відкривається погляду, коли на неї дивишся з височини, сяють.

— Ми тут залишимося? Залишимося? — Тут мені доводиться нагадати їй, щоб вона говорила французькою. — Але ж ми залишимося? Залишимося? — Вона чіпляється за мій рукав. Вітер збив її волосся в пухнату шапку, схожу на солодку вату.

Я замислююся. Містечко — не гірше за інші. Ланскне-су-Тан. Сотні дві душ, не більше. Малесенька крапка на швидкісному шосе між Тулузою й Бордо, лишень кліпнеш — і вже проскочили. Одна центральна вулиця — тільки й того, що два ряди дерев'яно-цегельних будиночків мишачого кольору, які так і туляться один до одного, та кілька маленьких провулочків, що тягнуться паралельно, нагадуючи зубці кривої виделки. Яскраво-біла церква на площі, по периметру якої розташувалися маленькі крамнички. Ферми, розкидані по невтомних ланах. Сади, виноградники, обгороджені смужки землі, переділені згідно зі суворою ієрархією сільського господарства цього краю: тут яблуні, там ківі, дині, цикорій у панцирі з чорного пластику, виноградні лози — сухі зачахлі батоги у променях злиденного лютого сонця. І вся ця краса очікувала березня, щоб воскреснути з мертвих... Далі — Тан, маленька притока Гаронни, онде вона прокладає собі шлях по болотистому пасовиську. А як же місцеві жителі? Вони мало чим відрізняються від тих людей, яких ми зустрічали раніше; може, трошки блідіші у світлі сонця, яке зненацька визирнуло з-за хмар, трохи тьмяніші. Хустки й берети тих самих відтінків, що й приховане під ними волосся, — коричневі, чорні, сірі. Обличчя зів'ялі, як торішні яблука; очі потопають у зморшкуватій шкірі, схожі на скляні кульки в перестояному тісті. Діти у просторих одержинах сміливих кольорів — червоного, лимонно-зеленого, жовтого — здаються на цьому тлі прибульцями з іншої планети. Велика жінка із квадратним нещасним обличчям кутає плечі в картатий плащ та щось кричить на місцевому діалекті, якого одразу й не збагнеш, у бік візка, що повільно котиться вулицями слідком за старим трактором. З фургона кремезний Санта-Клаус, явно зайвий у компанії ельфів, сирен та гоблінів, жбурляє в юрбу ласощі, ледве стримуючи злість. На мене дивиться літній чоловік із непримітними рисами обличчя — замість круглого берета, традиційного головного убору місцевих жителів, на ньому фетровий капелюх. Ще раз глянувши на мене з винуватою чемністю, він бере на руки собаку коричневого кольору, що тулиться біля моїх ніг. Я бачу, як його тонкі

гарні пальці зариваються в собаче хутро, і пес скиглить; на обличчі його хазяїна можна помітити складну суміш почуттів — любові, тривоги й гризоти. На нас ніхто не дивиться, начебто ми невидимки. Одяг миттєво видає в нас нетутешніх, подорожніх. Ці люди чемні, надзвичайно чемні; ніхто навіть не косує у наш бік. На жінку з довгим волоссям, заткнутим за комір жовтогарячого плаща, і довгим шовковим шарфом на шії з вільними, довгими кінцями. На дитину в жовтих гумових чобітках і небесно-голубому макінтоші. Вони зо-о-овсім не такі. Про це легко здогадатися з першого погляду на їхнє вбрання, обличчя — надто бліді або надто смагляві? — волосся, усе в них *не таке*, чуже, невловимо незвичне. Мешканці Ланскне досконало володіють мистецтвом спостереження нишком. Вони всі ніби дихають мені в потилицю — зовсім не вороже, як не дивно, проте доволі холодно. Ми для них — дивина, карнавальна екзотика, заморські гості. Я відчуваю на собі їхні погляди, коли повертаюся до вуличного торговця, щоб купити вафлю. Папір гарячий і масний, вафля з темного пшеничного борошна хрумтить по берегах, але всередині товста й пишна. Я відламую шматочок і даю Анук, витираючи олію, яка стікає з її підборіддя. Вуличний торговець — повненький чоловік, що лисіє, в окулярах з товстими скельцями; від жару розпеченої плитки на його обличчі проступає піт. Він підморгує дівчинці. А сам тим часом зауважує кожну дрібницю, знаючи, що пізніше його всі будуть розпитувати про нас.

— У відпустку приїхали, мадам? — За місцевим етикетом йому дозволено розпочинати бесіду з чужинцями. Я бачу, що за зовнішньою байдужістю торговця приховується жадібна цікавість. У Ланскне, яке розташоване поряд з Аженом і Монтобаном, туристи — велика рідкість, і тому до інформації тут ласі, як до живих грошей.

— Ненадовго.

— З Парижа, значить? — Це, мабуть, через наш одяг. У цьому мальовничому краї люди бляклі. Соковиті кольори, на їхню думку, — це непотрібна розкіш; та вона їм і не пасує. Яскрава рослинність на узбіччях доріг — усе зайве, шкідливі бур'яни.

— Ні, ні, не з Парижа.

Візок уже майже у кінці вулиці. За ним прямує невеликий оркестр — дві флейти, дві труби, тромбон і військовий барабан, награвучи якийсь незнайомий мені марш. Слідком біжать із десятків дітлахів, вони

підбирають на землі солодоці, які лишилися після візка. Дехто з них у карнавальних костюмах. Я бачу Червону Шапочку й ще якогось кошлатого казкового персонажа, мабуть вовка. Вони по-доброму сперечаються через оберемок стрічок.

Колону замикає фігура в чорному. Спочатку мені здалося, ніби це один з учасників карнавалу, можливо якийсь Доктор Смерть¹, але коли він підійшов ближче, я здогадалася за старомодною сутанною, що мені зустрівся сільський священник. Йому років з тридцять п'ять, хоча здалеку він здається старшим — через величний, поважний вигляд. Він обертається до мене, і я з подивом помічаю, що він теж явно не був народжений в цих краях. Обличчя з широкими вилицями, світлі очі, які найчастіше можна побачити у жителів півночі, довгі, як у піаніста, пальці спочивають на срібному розп'ятті, що звисає з шиї. Можливо, саме це, його немісцеве походження, і дає йому право дивитися на мене. Але в його холодних світлих очах немає жодної ознаки привітності. Він свердлить мене оцінюючим злісним поглядом, як людина, що побоюється за свою владу. Я посміхаюся йому, і він злякано дивиться в інший бік. Жестом підкликає до себе двох діточок, показує їм на сміття, яким тепер посипана вся дорога. Ці двоє неохоче починають підбирати й кидати використані стрічки із цукерковими обгортками у найближчий сміттєвий бак. Відвертаючись, я краєчком ока знову ловлю на собі його погляд, який в іншому разі я могла б прийняти за ознаку захоплення, але тільки не від цього чоловіка.

Поліційного відділку в Ланскне-су-Тан немає, а отже, немає й злочинності. Я намагаюся брати приклад з Анук, намагаюся розгледіти істину під зовнішнім панциром, але бачу наразі лише самі розпливчасті плями.

— Ми залишимося? Залишимося, *tatan?*² — Моя дівчинка наполегливо смикає мене за руку. — Мені тут подобається, дуже подобається. Ми правда залишимося?

Я підхоплюю її на руки й цілую в чоло. Від неї пахне димом, смаженими вафлями й теплом постелі зимового ранку.

Чом би й ні? Містечко нічим не гірше за інші.

— Так, звичайно, — відповідаю я, поринаючи вустами в її волосся. — Звичайно, залишимося, — і я майже не брешу. Хто знає, може статися, що цього разу так і буде.

Карнавал закінчено. Раз на рік Ланскне спалахує яскравими фарбами і так само швидко знову повертається до звичайного свого вигляду. На наших очах натовп розходиться, торговці збирають гарячі плитки й навіси, діти знімають карнавальні костюми й прикраси. Усі трохи збентежені й розгублені від надлишку шуму й викличних кольорових фарб. Святкова атмосфера випаровується, як липневий дощ, — затікає в тріщини в землі, розчиняється безвісти у засохлих каменях. За дві години Ланскне-су-Тан знову перетворюється на непомітне, наче зачароване містечко, яке заявляє про себе лише раз на рік. Якби не карнавальна хода, ми, напевно, зовсім його не помітили б.

Газ у домі вже є, а от електрика ще тільки попереду. Першого вечора при свічках я напекла для Анук млинчиків, і ми повечеряли біля каміна, замість тарілок використавши старий журнал, оскільки наш багаж обіцяли привезти не раніше наступного дня.

Крамничка, яку ми орендували, колись була пекарнею. Над вузьким дверним отвором й досі висить різьблене зображення пшеничного снопа, на підлозі — товстий шар борошняного пилу, і, коли ми ввійшли, нам довелося пробиратися через безладні купи старих листів, газет і журналів. Хоча ми й звикли до мандрів великими містами, орендна плата здалася неймовірно низькою, але все одно, відраховуючи гроші в агентстві, я упіймала на собі підозріливий погляд його співробітниці. В угоді про оренду я позначена як Віан Роше; мій підпис — ієрогліф-карлючка — може означати що завгодно.

При світлі свічки ми оглядаємо наші нові володіння. Старі печі, масні й закопчені, як не дивно, ще цілком пристойні, стіни облицьовані панелями із соснової деревини, на підлозі — почорніла плитка брудного відтінку. У дальшій кімнаті Анук знайшла згорнутий навіс. Коли ми стали витягати його на світло, з-під вицвілої парусини кинулися врозтіч павуки. Житлові приміщення над крамницею: спальня-вітальня, ванна, крихітний балкон. Теракотовий горщик із засохлою геранню... Анук скривилася, коли побачила все це.

— Так темно, *taman*, — голос у неї був переляканий, дівчинка мало не тремтіла, побачивши настільки жахливе запустіння. — А ще тут тхне.

Вона мала рацію. Запах стояв такий, неначе тут роками нудилося протухле денне світло. Смерділо мишачими фекаліями і примарами забутого минулого, нікому не потрібного. Гулко, як у печері. Від

убогого тепла наших тіл страшні тіні ставали тільки помітнішими. Фарба, сонце й мильна вода зітруть зашкарублий бруд. Але не так легко впоратися зі скорботою, сумним відлунням занедбаного будинку, де роками не звучав сміх. У відблисках полум'я свічки обличчя Анук здається блідим, оченята — широко розплющені. Вона стискає мою руку.

— І ми будемо тут спати? — питається вона. — Пантуфлю це зовсім не подобається. Він боїться.

Я посміхнулася й поцілувала її пухку золотаву щічку.

— Пантуфль допоможе нам.

У кожній кімнаті ми запалили свічки: золоті, червоні, білі й жовтогарячі. Я віддаю перевагу пахощам, виготовленим власноруч, але зараз, коли їх немає, для наших цілей цілком годяться й куплені свічки — з ароматами лаванди, кедрового й лимонного сорго. Ми тримаємо в руках по свічці, Анук гуде у свою трубу, я стукаю металевою ложкою по старій каструлі, і так протягом десяти хвилин ми обходимо кожну кімнату, волаючи й виспівуючи на все горло: «Геть! Геть! Геть!», і ось стіни вже не трусяться, розлючені примари тікають, залишаючи по собі тиньк й ледь відчутний запах горілого. Якщо вдивитися у тріщинки потемнілої фарби, в сумні силуети покинутих речей, починаєш бачити неясні обриси — начебто залишкові зображення, створені полум'ям свічки у твоїй руці. Стіна виблискує золотом, біля неї крісло, трохи потерте, але навіть воно тепер мерехтить тріумфальним жовтогарячим сяйвом, а старий навіс раптом заграва яскравими відтінками, які проступили крізь шар пилу й бруду. Анук з Пантуфлем і далі тупотять й співають: «Геть! Геть! Геть!», і нечіткі силуети набувають усе ясніших контурів — червоний табурет біля стійки з вініловим покриттям, дзвіночки біля вхідних дверей. Я, звісно, розумію, що це — тільки гра. Вигадане чаклування, щоб заспокоїти перелякану доньку. Нам доведеться добряче попрацювати, докласти купу зусиль, щоб усе тут по-справжньому засяло. Але зараз доволі знати й те, що цей будинок радий нам, так само, як ми раді йому. Біля порога ми лишили хліб із сіллю, щоб умилостивити богів, що живуть в цьому місці. На подушках ми розіклали гілки сандалового дерева, щоб побачити вночі приємні сни.

Пізніше Анук сказала мені, що Пантуфлю вже не страшно, а значить, тривожитися нема про що. Не задмухуючи свічок, ми просто

в одязі влаштувалися на запилюжених матрацах у спальні, а коли прокинулися, був уже ранок.

1 Традиційна фігура карнавалу у середньовіччя, коли епідемії чуми забирали тисячі й тисячі життів. (Тут і далі прим. перекл., якщо не вказано інше.)

2 Матінко, матусю (фр.).

2

12 лютого День покаяння

Нас розбудив якийсь передзвін. Я й не здогадувалася, що наша крамничка стоїть так близько до церкви, поки не почула низьке резонуюче «бом», яке одразу розчинилося в мелодійному передзвоні — «бом-м-м да-ді бом-м-м». Я поглянула на свій наручний годинник. Шоста ранку. Через щілини розбитих віконниць на постіль потрапляє сіро-золотаве світло. Я підвелася й глянула на площу. Мокра бруківка виблискує. Особливо помітна у променях ранкового сонця вежа квадратної білої церкви, яка височіє над ямою темних вітрин — пекарні, квіткової крамниці, похоронного бюро, що торгує - меморіальними табличками, кам'яними янголами, нев'янучими штучними трояндами з емалевим покриттям... Серед цих насторожених глухих фасадів біла вежа більше нагадувала маяк. Годинник на ній показував двадцять хвилин по шостій. Римські цифри мерехтять червоним, вводячи в оману диявола. З неприступної ніші на запаморочливій висоті сумно дивиться на площу Діва Марія, яка має такий вигляд, ніби її раптом почало нудити. На кінчику короткого шпилью в'ється флюгер — фігурка в довгому вбранні з косою, що показує то на захід, то на північний захід. З балкончика, де стоїть горщик із зів'ялою геранню, я дивлюся на перших городян, які поспішають на месу. Он жінка в картатому плащі, що я її бачила під час карнавальної ходи. Я махнула їй, але вона, не відповідаючи на моє вітання, лише щільніше закуталася у свій плащ і квапливо пройшла повз мене. Слідком крокує чоловік у фетровому капелюсі, за ним дрібоче його пес коричневого кольору. Чоловік боязко посміхається мені, я голосно й радісно з ним вітаюся, але, мабуть, за місцевим етикетом така нестриманість недозволена, тому що він теж не відповідає мені, поспішаючи зникнути в церкві разом зі своїм вихованцем.

Після цього вже ніхто не дивився у моє вікно, хоча я бачила, як повз нього проходило близько шістдесяти городян — у шарфах, беретах,

низько насунутих капелюхах, які захищали обличчя своїх хазяїв від незримого вітру. Але я відчувала їхню удавану байдужість, за якою тут було прийнято приховувати справжню цікавість. Маємо й важливіші справи, — промовляли їхні згорблені спini і втягнуті в плечі голови. Однак вони пленталися бруківкою, як діти, що їх батьки силоміць відсилають до школи. Он цей сьогодні кинув палити, здогадалася я, той — відмовився від своїх щотижневих візитів до кав'ярні, а значить, і від своїх улюблених страв. Мене їхні проблеми, звісно, не обходять, але цієї миті я раптом усвідомлюю, що якщо і є на землі куточок, який потребує хоча б трішки добрих чар, то це воно, маленьке містечко... Старі звички не вмирають. І якщо ви одного разу взялися виконати чуже бажання, цей порив ніколи не залишить вас. До того ж вітер, супутник карнавалу, усе ще дме, приганяючи ледь чутні пахоці жиру, - цукрової вати й порошу, гострі пряні аромати весни, що наближається, від яких сверблять долоні й частішає серцебиття... Виходить, ми залишаємося. На деякий час. Поки не зміниться вітер.

У міській крамниці ми купили фарбу, пензлики, малярські валики, мило й цебра. Прибирати почали з верхніх приміщень, поступово просуваючись униз, — зривали штори, старі речі скидали в садочок у внутрішньому дворі, де швидко росла купа сміття, ретельно вимивали підлогу, раз у раз поливаючи водою вузькі закопчені сходи, так що обидві вимокнули наскрізь по кілька разів. Щітка Анук перетворилася на підводний човен, моя — на танкер, і наші човни стали пускати вниз по сходах стрімкі мильні торпеди, які розривалися в холі. У самий розпал прибирання дзенькнув дверний дзвіночок. Із щіткою й милом в руках я підвела голову й побачила високу постать священика.

А я ж бо все запитувала себе, коли він наважиться завітати до нас.

Він пильно розглядає нас. Посміхається. Настороженою посмішкою, доброзичливою, але якоюсь... хазяйською. Так власник маєтку вітає непроханих гостей. Я почуваю, що його дуже бентежить мій вигляд — мокрий брудний комбінезон, волосся, підв'язане червоним шарфом, голі ступні хляпають у сандаліях.

— Доброго ранку. — До його начищеного чорного черевика тече пінистий струмочок. Він швидко глянув на мильний потік, тоді — знову на мене.

— Франсіс Рейно, — рекомендується він, завбачливо роблячи крок убік. — Кюре місцевої парафії.

Я засміялася. Не зуміла стриматися.

— А, он воно що, — уїдливо кажу я. — А я думала, ви — персонаж карнавальної ходи.

Він сміється, звісно, виключно з увічливості. Хе-хе-хе.

Я простягаю руку в жовтій гумовій рукавичці.

— Віана Роше. А отой бомбардир позаду — моя донька Анук.

Вибухи мильних бульок. Анук борюкається з Пантуфлем на сходах.

Я відчуваю, що священник чекає від мене подробиць про месье Роше. Набагато простіше, коли все написано чорним по білому, все зрозуміло, все офіційно. Тоді не доводиться ставити ніякових, неприємних питань...

— Здається, ви були дуже зайняті сьогодні вранці...

Раптом починаю його жаліти, він так старанно шукає підхід до мене, он, знову вимушено посміхається.

— Так, нам і справді треба якомога швидше навести тут лад.

А роботи море — враз не переробиш! Але нас у будь-якому разі не було б сьогодні в церкві, *monsieur le curé*³. Ми не ходимо до церкви, — це було сказано з добрих міркувань, щоб одразу дати йому зрозуміти, що такі вже наші принципи, й заспокоїти його. Але він увесь скривився, здригнувся, начебто я його образила.

— Зрозуміло.

Я поводжуся занадто відверто. У його розумінні нам варто було б трохи потоптатися коло нього, вкражливо покружляти одне навколо одного, немов коти.

— Але я дуже вдячна вам за привітну зустріч, — бадьоро веду далі я. — Сподіваюся, з вашою допомогою ми навіть зуміємо тут з кимось заприятелювати.

Він і сам трохи схожий на кота: його холодні світлі очі не знають жодної хвилини спокою, метушливо усе щось розглядають, вивчають, утім, погляд відсторонений.

— Зроблю все, що в моїх силах. — Тепер, коли з'ясувалося, що ми не поповнимо ряди його пастви, священник більше не приховує своїх справжніх відчуттів. Однак, прислухавшись до голосу сумління, він змушений запропонувати нам більше, ніж хотів би дати. — У вас є якісь прохання до мене?

— Узагалі-то, ми не відмовилися б від помічників, — кажу я їй, бачачи, що він починає відповідати, швидко додаю: — Мова, зрозуміло, не про вас. Але, може, ви знаєте когось, хто хотів би трохи заробити? Наприклад, тинькаря, кого-небудь, хто міг би допомогти з ремонтом? — Це, звісно, більш безпечна тема для розмови.

— Ні, я таких не знаю. — Він тримається насторожено, я вперше зустрічаю настільки стриману людину. — Але розпитаю.

Може, їй розпитає. Як і годиться, виконає свій борг перед новенькими. Тільки я певна, він нікого не знайде. Такі люди, як він, не роблять ласку лише з милосердя. Священник підозріливо косує на хліб із сіллю біля порога.

— Це на щастя, — з посмішкою пояснюю я. Його обличчя кам'яніє. Він боком обходить наш скромний дарунок домашнім богам, начебто це — якась скверна.

— *Матап?* — У дверях з'являється голівка Анук зі скуйовдженим волоссям. — Пантуфль хоче пограти на вулиці. Можна?

Я кивнула.

— Тільки із саду нікуди, — велю своїй дівчинці я, витираючи бруд з її перенісся. — Ну їй вигляд у тебе. Справжня паливода. — Її погляд звертається до священника, я завчасно помічаю в її очах смішинки. — Анук, це месьє Рейно. Привітайся.

— Добридень! — кричить Анук, вже біжучи до виходу. — До побачення! — Неясною плямою змигнули жовтий світл із червоним комбінезоном, і вона ховається за дверима, сковзаючи по масній кахельній плитці. Мені привиділось, уже не вперше, що слідком за нею зник і Пантуфль — безформний темний силует на тлі ще темнішого одвірка.

— Їй лише шість років, — пояснюю я.

Рейно видушує кислу посмішку. Очевидно, коротка зустріч із моєю дочкою тільки зміцнила його підозри щодо мене.

[3](#) Месьє кюре, панотче (фр.).

3

13 лютого

Четвер

Дякувати Господу, на сьогодні я вільний. Як же стомлюють мене всі ці візити. Йдеться, звичайно, не про тебе, *mon père*⁴. Мій щотижневий візит до тебе — це щастя, можна сказати, моя єдина відрада. Сподіваюся, квіти тобі сподобаються. Вони не дуже гарні, але пахнуть чудово. Я поставлю їх тут, біля твого крісла, щоб ти міг милуватися ними. Звідси відкривається чудовий вид на поля, на Тан, вдалині блищить стрічка Гаронни. І здається, начебто ми зовсім самі. О ні, я не скаржуся. Зовсім ні. Просто одній людині важко нести такий тягар. Усі їхні дрібні турботи, образи, дурість, тисячі банальних проблем... У вівторок у нас був карнавал. Вони танцювали й кричали, як справжнісінькі дикуни наших днів. Клод, молодший син Луї Перрена, вистрілив у мене з водяного пістолета. І як відреагував його батько? Сказав, що син маленький і йому хочеться трохи погратись. Я ж, *mon père*, усіма помислами прагну наставити їх на шлях істинний, збавити від гріха. Але вони затинаються на кожному кроці, немов малі діти, з примхи відкидають здоровішу їжу, а їдять те, від чого їх нудить. Я знаю, ти розумієш мене. Ти сам протягом п'ятдесяти років безмовно й гідно ніс на своїх плечах цю ношу. І завоював їхню любов. Невже все так сильно змінилося? Тут мене бояться, поважають... але чи люблять? Ні. Обличчя у всіх похмурі, незадоволені. Учора йшли зі служби повні каяття, а в рисах кожного читалося винувате полегшення. Верталися до своїх таємних пристрастей і пороків. Як же вони не розуміють? Господь усе бачить. Я все бачу. Поля-Марі Муската, який б'є дружину. Благопристойно сповідається щотижня, а потім прочитає на кару десять молитов — і знову за своє. Дружина його — злодійка. Минулого тижня пішла на ринок і вкрала з прилавка дешеву цяцьку. Гійом Дюплесі постійно запитує, чи мають тварини душу, і, чуючи від мене негативну відповідь, починає плакати. Шарлотта Едуар підозрює, що в її чоловіка є коханка. Я знаю, що в нього їх аж три, але мушу зберігати таємницю сповіді. Які ж вони всі

діти! Своїми питаннями й манерами вони допроваджують мене до божевілля. Але я не маю права виявляти слабкість. Вівці — аж ніяк не покірні сумирні істоти, якими зображають їх в ідилічних пасторалях. Це підтвердить будь-який селянин. Вони хитрі, часом жорстокі й патологічно дурні. І у невимогливого пастиря найчастіше починають демонструвати непокору й зухвалість. Тому я незмінно суворий з ними. І тільки раз на тиждень дозволяю собі трохи розслабитися. Твої губи щільно стиснуті, *mon père*, як на сповіді. Але серце в тебе добре і ти завжди готовий вислухати мене. На одну годину я можу скинути свій тягар. І визнати свою недосконалість.

У нас з'явилася нова парафіянка. Якась Віана Роше, — гадаю, удова, — з маленькою дочкою. Пам'ятаєш пекарню старого Блеро? Він помер чотири роки тому, і з тих пір його будинок стояв пустою. І вона орендувала цю пекарню й сподівається відкрити її до кінця тижня. Гадаю, її заклад проіснує недовго. У нас уже є пекарня Пуату, на іншому боці площі. І до того ж вона тут не приживеться. Хоч вона й приємна жінка, але з нами в неї немає нічого спільного. Не мине й двох місяців, як вона втече знову до великого міста. Саме там їй місце. Кумедно, але я так і не з'ясував, звідки вона родом. Очевидно, парижанка, а може, з-за кордону приїхала. Говорить без акценту, мабуть, навіть занадто чисто для француженки. Голосні вимовляє уривчасто, як жителі півночі, але в очах є щось від італійців або португальців, а шкіра... Утім, я її майже не бачив. Учора цілий день і сьогодні вона наводила лад у пекарні. Її вітрина прикрита шматком жовтогарячого пластику. Час від часу вона сама або її маленька дочка-дикунка вибігають на вулицю, щоб спорожнити в канаву цебро помиїв або перекинутися парою приязних слів з ким-небудь із робітників. Мене вражає її вміння домовлятися з людьми. Я запропонував їй свої послуги як посередника, але сумнівався, що знайду охочих допомогти. Аж раптом рано-вранці бачу, як Клермон несе їй лісоматеріали, слідком іде Порсо зі своєю драбиною. Пуату позичив їй якісь меблі. Я бачив, як він тягнув через площу крісло і увесь час озирався кругом, наче боявся, що його помітять. Навіть сварливий буркун Нарсіс пішов зі своїм знаряддям облагороджувати її садок, хоча в листопаді минулого року, коли я попросив його скопати газон на цвинтарі, він мені відповів категоричною відмовою. Сьогодні ранком приблизно о восьмій сорок до її крамнички під'їхав вантажний фургон. Повз

проходив Дюплесі, він зазвичай у цей час вигулює свого собаку. Вона гукнула його, попросила допомогти з вивантаженням речей. Він сторопів від несподіванки, так і не торкнувшись свого капелюха. Я був майже певен, що він відмовить. Потім вона щось сказала — її слів я не розібрав — і дзвінко засміялася. Узагалі, вона багато сміється й постійно жестикулює, стільки комічних безглузвих рухів. Теж, думаю, риса, властива жителям великих міст. Ми тут звикли до більш стриманої манери спілкування, але, сподіваюся, вона не має на увазі нічого поганого. Голову вона по-циганськи обмотала фіолетовим шарфом, однак волосся з-під нього вибилося, усе перемазане білою фарбою. Але її, очевидно, це не бентежило. Пізніше Дюплесі не зміг пригадати, що вона йому сказала. Пробуркотів тільки, що йому це зовсім не складно, оскільки весь вантаж складався усього з декількох коробок, досить важких, хоча й маленьких, ящиків з кухонним начинням. Що в коробках, він не запитав, але мені особисто здається, що нереально налагодити пекарне виробництво з настільки вбогими запасами.

Не подумай, *mon père*, начебто я всі дні безперервно тільки й роблю, що спостерігаю за пекарнею. Просто вона розташована майже навпроти мого будинку — того самого, *mon père*, що колись належав тобі. Увесь минулий день і половину сьогоднішнього там стукали молотками, фарбували, білили і шкребли, так що навіть мене розібрала мимоволі цікавість. Мені шпетить подивитися на результат. І я не самотній у своєму бажанні. Я чув, як мадам Клермон базікала зі своїми приятельками біля крамниці Пуату, з поважним виглядом розповідаючи їм про роботу чоловіка. Вони говорили про «червоні віконниці», а потім помітили мене й одразу стихли голоси, перейшовши на шепіт. Начебто мені є діло до їхніх пересудів. А новенька, безумовно, дає всі причини для пліток, якщо не сказати більше. Жовтогаряча вітрина так і вабить око. Немов величезна цукерка, з якої хочеться здерти фантика, що ніби лишилася тут випадково після карнавалу. Є щось тривожне в цьому яскравому шматкові пластику, в тому, як він блищить на сонці. Я буду щасливий, коли ремонт завершиться й колишня пекарня знову стане пекарнею.

На мене багатозначно поглядає сестра. Вона вважає, що я стомлюю тебе. І як тільки ти їх терпиш? Їхні гучні голоси, командирські замашки? *А тепер настав час відпочивати.* Її солоденький грайливий

тон драгує, ріже слух. Вона бажає добра, кажуть твої очі. *Не гнівайся на них, вони знають, що роблять.* А от я не добрий. Я прийшов сюди не тебе утішати — щоб утішитися самому. І все-таки мені хочеться вірити, що мої візити роблять тобі приємність, вносять свіжий струмінь у твоє життя, що перетворилося на мляве, безбарвне існування. По вечорах телевізор протягом однієї години, зміна положення п'ять разів на день, годівля через трубочку. Про тебе говорять, як про неживий предмет: *«Думаєш, він нас чує? Розуміє щось?»* Твоя думка нікому не цікава, тебе навіть не запитують... Ти живеш у повній ізоляції, але, як і раніше, почуваш, думаєш... Ось воно, справжнє пекло, суцільний жах, без напускної барвистості середньовічних вистав. Цілковита ізоляція. А я звертаюся до тебе: навчи, як знайти контакт із людьми. Дай мені надію.

[4](#) Отче (фр.).

13 лютого

Четвер

Чоловіка із собачкою звати Гійом. Учора він допоміг мені занести в будинок багаж, а сьогодні вранці став моїм першим відвідувачем. Прийшов разом зі своїм псом Чарлі. Привітався із соромливою чемністю, майже по-лицарськи.

— Мило у вас тут, — сказав він, окинувши залу поглядом. — Напевно, усю ніч працювали, не покладаючи рук.

Я засміялася.

— Просто чудесне перетворення, — додав Гійом. — Не знаю чому, але я думав, ви збираєтесь відкрити в нас ще одну пекарню.

— Щоб збанкрутити бідолаху месьє Пуату? З його хворим попереком і нещасною дружиною-інвалідом, яка й так не може спати ночами? Не думаю, що він був би мені вдячний.

Гійом нахилився, поправляючи на Чарлі нашійник, але я помітила веселий блиск у його очах.

— Виходить, ви вже познайомилися?

— Так. Я дала йому рецепт ячмінного відвару від безсоння.

— Якщо допоможе, він на все життя стане вам добрим другом.

— Допоможе, — запевнила я. Потім запхала руку під прилавок і витягла маленьку рожеву коробочку зі срібним бантиком у формі серця. — Візьміть. Це вам. Моєму першому гостеві.

— Ну що ви, мадам, я...

— Називайте мене просто Віана. І я не прийму відмови. — Я пхнула коробочку йому до рук. — Вам сподобається. Це ваші улюблені.

— Звідки ви знаєте? — запитав він з усмішкою, обережно ховаючи подарунок до кишені плаща.

— А от знаю, і все, — грайливо ухилиюсь від відповіді я. — Мені відомі вподобання *кожного*. Повірте, це те, що вам потрібно.

Вівіска була готова тільки опівдні. Жорж Клермон, без кінця вибачаючись за запізнення, власноруч прибав її. Червоні віконниці неймовірно гарні на тлі свіжої побілки, і Нарсіс, незлобиво нарікаючи

на пізній заморозок, розсадив у моїх горщиках кілька квіток герані, які приніс зі своєї теплиці. Я вручила обом чоловікам по коробочці до дня святого Валентина, і вони, здивовані, але щасливі, вийшли з моєї крамнички. Опісля майже ніхто не заходив, тільки пара діточок, яких я поспішила випровадити. По суті, це доля будь-якого нового закладу, що відчиняється в маленькому містечку. Місцеві жителі поводяться в суворій відповідності до тих умовностей, що прийняті за подібних обставин. Вони стримані, демонструють байдужість, хоча в душі палають від цікавості. Зазирнула жінка похилого віку в чорній сукні — традиційній уніформі місцевих удів. Чоловік із червоно-коричневим обличчям купив три однакові коробочки, навіть не поцікавившись, що в них лежить. Потім протягом кількох годин — нікого. Як я й очікувала. Потрібен час, щоб звикнути до чогось нового. Окремі перехожі кидали пильні погляди на вітрину моєї крамниці, але переступити поріг не наважився ніхто. Правда, я почувала, що за напускною байдужістю криються сум'яття, шепіт пересудів, колихання штор, підготовка до рішучого кроку.

Нарешті вони прийшли. Одразу цілою компанією. Сім-вісім жінок, серед них Кароліна Клермон — дружина Жоржа Клермона, який змайстрував вивіску для моєї крамниці. Дев'ята пленталася у хвості групи й залишилася на вулиці. Я впізнала в ній жінку в картатому плащі. Вона стояла біля вітрини, майже торкаючись обличчям скла.

Відвідувачки жадібно розглядають усе, хихотять, мнутьсья, захоплено охають, немов шкодливі школярки.

— І ви все це сама робите? — запитує Сесиль, господарка аптеки на центральній вулиці.

— Доведеться втриматися, — каже Кароліна, повна блондинка в пальто з хутряним коміром. — Зараз же Великий піст.

— Я нікому не скажу, — обіцяю я. Потім, кинувши погляд на жінку в картатому плащі, яка все ще стояла біля вітрини, цікавлюся: — А ваша приятелька чому не заходить?

— Вона зовсім не з нами, — відповідає Жолін Дру, жінка із загостреними рисами обличчя; вона викладає в місцевій школі. — Це Жозефіна Мускат, — додає вона, мигцем глянувши на квадратне обличчя за склом вітрини. У її голосі звучить презирлива жалість. — Та навряд чи вона увійде.

Жозефіна, начебто почувши її слова, трохи почервоніла й нагнула голову, вдавлюючись підборіддям у свій плащ. Одну руку вона якось дивно притискала до грудей, начебто оборонялася. Я побачила, як її губи з опущеними куточками злегка заворушилися, нашіптуючи чи то молитву, чи то прокльон.

Я стала обслуговувати жінок — біла коробочка, золота стрічечка, два паперові ріжки, трояндочка, рожевий бантик у формі серця. Ті голосно ахали й сміялися. Жозефіна Мускат біля вітрини на вулиці щось бурмотіла, розгойдуючись і б'ючи по животу незграбними кулаками. Потім, коли я зайнялася останньою клієнткою, вона раптом підняла голову, немов кидаючи виклик, й увійшла. Це останнє замовлення я складала довше за перші. Довелося комплектувати великий набір у незвичайний пакунок. Мадам бажала тільки це, та ще те, те, те й те, так у круглій коробочці, так зі стрічечками й квіточками, і з золотими серденьками, і з візитною карткою, але неодмінно без напису. При цьому інші дами пустотливо закотили очі, видаючи захоплені вигуки — хи-хи-хи! — так що я ледь не пропустила найцікавіше. Великі руки Жозефіни напрочуд моторні, огрубілі, червоні руки, загартовані роботою, о, ви спритні. Одна, як і раніше, притиснута до живота, друга блискавично злітає збоку, немов зброя в руці досвідченого стрільця, і маленький срібний пакетик із трояндочкою — вартістю 10 франків — переміщається з полиці до кишені її плаща.

Чудова робота.

Я вдаю, що не помітила крадіжку, поки дами не залишають крамницю. Жозефіна, залишившись сама перед прилавком, з удаваним інтересом розглядає виставлений товар. Обережно покрутила в нервових пальцях одну коробочку, іншу. Я заплющила очі, прислуховуючись до її думок. Плутані, тривожні. У моїй уяві миготить вервечка образів, які швидко змінюють один одного: дим, жменя блискучих дрібничок, закривавлений палець. За всім цим криється трепетний страх.

— Мадам Мускат, допомогти вам щось вибрати? — голос у мене спокійний, люб'язний. — Або бажаєте просто ознайомитися з асортиментом?

Вона промурмотіла щось нерозбірливе й відвернулася від прилавка, збираючись піти.

— Гадаю, у мене є те, що вам сподобається... — Я дістала з-під прилавка срібний пакетик, — такий самий, як вона вкрала, тільки трохи більший, перетягнутий білою стрічкою з малесенькими білими квіточками. Вона поглянула на мене перелякано, куточки її великого, неусміхненого рота опустилися ще нижче. Я присунула до неї пакетик.

— Це коштом закладу, Жозефіно, — лагідно мовила я. — Бери, не бійся. Це твої улюблені.

Жозефіна Мускат повернулася й вибігла з крамниці.

5

15 лютого

Субота

Я знаю, *mon père*, що прийшов не у свій звичайний день. Але мені треба виговоритися. Учора відкрилася пекарня. Але виявилось, що це не пекарня. Коли я прокинувся вчора о шостій ранку, захисної плівки на фасаді вже не було, навіс і віконниці висіли на своїх місцях, над вітриною — піднятий козирок. Колись звичайний непоказний старий будинок, як і всі будинки навколо, тепер сяяв, немов цукерка у золотаво-червоно-помаранчевому фантику на сліпуче-білому столі. На вікнах горщики із червоною геранню. Поручні обплетені гірляндами з гофрованого паперу. Над входом дубова вивіска із чорним написом:

ШОКОЛАДНЯ

«НЕБЕСНИЙ МИГДАЛЬ»

Маячня, та й годі. Подібний заклад, напевно, став би користуватися популярністю в Марселі або в Бордо, навіть в Ажені, який з кожним роком відвідує усе більше туристів. Але навіщо відкривати його в Ланскне-су-Тан? Та ще в перші дні Великого посту, традиційної пори помірності? Я розцінюю це як святотатство, можливо, навмисний виклик. Сьогодні вранці я роздивився вітрину. На білій мармуровій полиці викладені рядами незліченні коробочки, пакетики, срібні й золоті паперові ріжки, розетки, бубонці, квіточки, серця, довгі спіралі з різнобарвних стрічок. У скляних пляшечках і на тарелях — шоколад, смажений мигдаль у цукрі, «соски Венери», трюфелі, мендіани⁵, зацукровані фрукти, грона лісового горіха, шоколадні черепашки, зацукровані пелюстки троянд і фіалки... Опущені від сонця жалюзі на половину висоти вітрини, і вони мерехтять усіма відтінками темного, немов скарби в морській безодні, коштовності в печері Аладдіна. А в самому центрі вона звела пишну споруду —

пряниковий будиночок. Його здобні стіни облицьовані шаром шоколаду, їх обвивають незвичайні глазуровані й шоколадні лози, ліпнина відлита зі срібної й золотої глазури, дах з вафельної черепиці засіяний зацукрованими плодами, у шоколадних деревах співають марципанові птахи... Там була і чаклунка — уся із чорного шоколаду від кінчика ковпака до краю довгої накидки — верхи на помелі, яким служить їй гігантський *guimauve* — довге криве стебло алтею, на кшталт тих, що звисали з лотків торговців запашними рослинами під час карнавалу... З вікна свого будинку я бачу її вітрину — та її очі, примружені лукаво, змовницьки. Через цю крамницю, що торгує спокусами, Кароліна Клермон порушила Великий піст. Вона сама зізналася мені вчора на сповіді. Слухаючи її заливчастий писклявий голосок, я не вірив, що вона готова щиро покаятися.

— Ах, *mon père*, мені так соромно! Але що я могла поробити? Ця чарівна жінка така люб'язна. Я хочу сказати, я навіть не розуміла, що до чого, спохопилася, коли вже було пізно. Але ж якщо хто й повинен відмовитися від шоколаду... Мої стегна за останні два роки розтовстіли до неподобства, хоч лягай і помирай...

— Дві молитви Богородиці. — Господи, що за жінка! Її повні обожнювання очі буквально пожирають мене через ґрати.

— Звичайно, *mon père*, — розчаровано тягне вона, нібито скривджена моїм різким тоном.

— І пам'ятайте, чому ми дотримуємося Великого посту. Не для того, щоб потішити власне марнославство або справити враження на друзів. І не заради підтримки фізичної форми, щоб похизуватися влітку в дорогому модному одязі, — я навмисно твердий, бо так вона хоче.

— Так, ви маєте рацію, я *марнолюбна*, — вона схлипує, куточком батистової хустки промокає сльозинку. — *Марнолюбна*, дурна жінка.

— Пам'ятайте Спасителя нашого. Його жертву. Його скромність.

У ніс мені б'є запах її парфумів, якийсь квітковий аромат, занадто насичений для такого малесенького темного закутка. Може, вона намагається ввести мене в спокусу? Якщо це так, даремно: мене не дістанеш.

— Чотири молитви Богородиці.

У мені говорить розпач. Він підточує душу, роз'їдає її клітинка за клітинкою, як летючий пил і пісок руйнують храм, роками осідаючи на його каменях. Він підриває в мені рішучість, отруює радість, убиває

віру. Я хотів би вести їх через випробування, через терни земного шляху. Але з ким я маю справу? Щодень переді мною проходить млява процесія брехунів, шахраїв, ненажер, знехтуваних людей, що займаються самообманом. Уся боротьба добра зі злом зведена до товстої жінки, що нищить себе жалюгідними сумнівами перед крамницею, де торгують шоколадом: «Можна? Або не можна?» Диявол боягузливий; він не показує свого обличчя. Він не має тіла, розпилений на мільйони часточок, підступними червоточинами, які проникають в кров і душу. Ми з тобою, *mon père*, народилися занадто пізно. Я б краще жив у суворому добродішному світі епохи Старого Заповіту. Тоді все було просто й ясно. Сатана у плоті ходив серед нас. Ми ухвалювали важкі рішення, жертвували нашими дітьми в ім'я Добродішця. Ми любили Бога, але ще більше боялися Його.

Не думай, начебто я звинувачую Віану Роше. Насправді їй взагалі немає місця в моїх думках. Вона — лише один із проявів зла, проти яких я повинен боротися день у день. Але як подумаю про цю крамницю з ошатним навісом, що закликає до надмірності, що відвертає від віри... Зустрічаючи в церкві парафіян, я краєм ока ловлю рух за його вітриною. *Спробуй мене. Скуштуй. Спожуй.* У хвилини затишку між виконанням псалмів я чую гудок фургона, що зупиняється перед шоколаднею. Читаючи проповідь — проповідь, *mon père!* — я замовкаю на півслові, тому що чую шурхіт фантиків...

Сьогодні вранці моя проповідь була суворішою, ніж звичайно, хоча людей прийшло мало. Нічого, завтра я їх покараю. Завтра, у неділю, коли всі крамниці зачинені.

[5](#) Десерт з винних ягід, родзинок, горіхів та мигдалю.

6

15 лютого

Субота

Заняття у школі сьогодні закінчилися рано. До дванадцятої вулицю заповнили ковбої й індіанці в яскравих куртках і джинсах, у кожного портфель або ранець. Старші нишком димлять цигарками. Проходячи повз мою крамницю, і маленькі, й дорослі кидають поверх піднятих комірив безтурботно-цікаві погляди на вітрину. Мою увагу привертає хлопчик у сірому пальті й береті. Він підтягнутий, зібраний; шкільний ранець ідеально рівно сидить на його дитячих плічках. Він іде сам. Біля «Небесного мигдалю» він сповільнює крок, розглядаючи вітрину, але світло від скла відбивається так, що мені не вдається розглянути його обличчя. Поруч зупиняються четверо діточок віку Анук, і він квапливо відходить. До вітрини на кілька секунд притискаються два носи, потім усі четверо збираються до купи й починають вивертати кишені, підраховуючи ресурси. Ще хвилину вирішують, кого послати до крамниці. Я роблю вигляд, що зайнята за прилавком.

— Мадам? — на мене підозріливо витріщається маленьке замурзане личко. Я одразу впізнала Вовка з карнавальної ходи.

— Гадаю, ти хотів би купити карамель з арахісом, — кажу я серйозно, тому що покупка цукерок — справа серйозна. — Гарний вибір. Легко розділити між друзями, у кишенях не тане, і коштує от такий великий набір, — я показую руками, — усього лише п'ять франків. Вірно?

Замість усмішки хлопчик кивнув у відповідь, як ділова людина діловій людині. Його монетка тепла й трохи липка. Він обережно бере з прилавка пакетик і заявляє поважно:

— Мені подобається ваш маленький пряниковий будиночок. Той, що у вітрині. — Його троє друзів несміливо закивали від входу, де вони стоять, тулячись одне до одного для хоробрості. — Крутий будиночок. — Жаргонне слівце він вимовив смачно, з викликом, начебто пихнув захищеною в рукаві цигаркою.

— Дуже крутий, — усміхнулася я. — Якщо хочеш, приходь сюди зі своїми друзями, коли я заберу будинок з вітрини. Допоможете мені його з'їсти.

Він витріщив очі.

— Круто!

— Супер!

— А коли?

Я знизую плечима.

— Я скажу Анук, вона вам передасть. Анук — моя дочка.

— Ми знаємо. Ми її бачили. Вона не ходить до школи, — остання фраза вимовлена із заздрістю.

— У понеділок піде. Шкода тільки, що в неї тут поки ще немає друзів, тому я дозволила їй запросити хлопців. Щоб разом зі мною прикрашати вітрину.

Зачовгали підошви, липкі долоньки, відштовхуючи одна одну, потягнулися догори.

— Ми можемо...

— Я можу...

— Я — Жанно...

— Клодін...

— Люсі...

Я подарувала кожному по цукровій мишці й відіслала геть. Вони розсіялися по площі, немов пушинки кульбаби за вітром. Я дивилася їм услід. На їхніх спинах, які за мить стрімко сховалися за поворотом, танцювали різнобарвні проміннячка сонця — червоно-помаранчево-зелено-блакитні. Вони зникли. Я помітила в тіні арки на площі Св. Ієроніма священника Франсіса Рейно. Він спостерігав за дітьми із цікавістю й, як мені здалося, з осудом у погляді. Я здивувалася. Чим він незадоволений? Він не заходив до нас відтоді, як засвідчив свою повагу в перший день нашого перебування в місті, але я багато чула про нього від людей. Гійом говорив про нього з повагою, Нарсіс — з роздратуванням, Кароліна — тим кокетливим тоном пустотливого лукавства, до якого, я підозрюю, вона звичайно удається, говорячи про будь-якого чоловіка, не старшого п'ятдесяти років. Вони не надто його люблять. Наскільки я розумію, він нетутешній, випускник паризької семінарії. Увесь його життєвий досвід заснований тільки на книжках, він не знає місцевих звичаїв, не знає потреб і клопотів людей.

Принаймні так вважає Нарсіс, що ворогує зі священником відтоді, як відмовився відвідувати служби під час обжинок. Він не може терпіти людської дурості, сказав Гійом із глузливим блиском в очах, що ховалися за круглими скельцями окулярів, тобто фактично весь рід людський, оскільки в кожного з нас є свої дурні звички й пристрасті, від яких ми не маємо сил відмовитися. Міркуючи, Гійом з любов'ю пестив голову Чарлі, і пес, начебто погоджуючись із ним, поважно вторив йому коротким уривчастим гавкотом.

— Він засуджує мене за мою міцну прихильність до собаки, — зі смутком скаржиться Гійом. — Як людина тактовна, уголос не висловлює свого обурення, однак вважає, що я поводжуся *неналежно*. У моєму віці... — Гійом, поки не вийшов на пенсію, обіймав посаду директора місцевої школи, де тепер працювало всього двоє вчителів, оскільки чисельність учнів неухильно скорочувалася; проте багато жителів старшого віку дотепер називали його *maitre d'ècole*^б. Дивлячись, як він ласкаво чеше Чарлі за вухами, я відчувала, що його гризе сум, зачасна скорбота. Я помітила це ще під час карнавальної ходи, начебто він у чомусь звинувачував себе.

Кінець безкоштовного уривку. Щоби читати далі, придбайте, будь ласка, повну версію книги.

ridmi
ТВІЙ УЛЮБЛЕНИЙ КНИЖКОВИЙ

КУПИТИ